

Twee getuigen of drie:

Volk met een missie vanuit een post-supersessionist perspectief

Evert Van de Poll

Een verkorte versie van dit artikel werd gepresenteerd als mijn Afscheidscollege als professor van godsdienstwetenschappen en missiologie aan de Evangelische Theologische Faculteit in Leuven
6 September, 2022.

Inleiding

Voor deze afscheidslezing lijkt het me passend enkele onderwerpen te behandelen waaraan ik tijdens mijn actieve leven veel van mijn onderzoek, schrijven en onderricht heb gewijd: (1) de relatie tussen Israël en de Kerk, (2) de Messiaans-Joodse Beweging en (3) missiologie of zendingstudies.

Ik ga een verbinding leggen tussen deze drie interessegebieden.

Dit is helemaal niet evident. Sinds de jaren zeventig heeft er in de theologische wereld en in de kerken een enorme verandering plaatsgevonden met betrekking tot de relatie tussen het Joodse volk en het christendom, maar dit nieuwe perspectief op Israël en de Kerk lijkt in missionaire kringen en in de missiologie vrijwel onopgemerkt te zijn gebleven.

Tegelijkertijd is er ook een enorme verandering opgetreden in de theologie van de zending, maar dit nieuwe perspectief wordt nauwelijks opgemerkt in verklaringen over Kerk en Israël.

En dan is er sinds de jaren zeventig de opkomst van de Messiaans-Joodse Beweging en christenen die daar enthousiast over zijn, maar daar hoor of lees je niet veel over, noch in kerkelijke verklaringen over Kerk en Israël, noch in grote missionaire verklaringen.

Ik had mijn lezing dus net zo goed de titel kunnen geven: 'twee of drie werelden apart'.

En toch is er een intrinsiek verband tussen deze gebieden, zoals ik in deze lezing zal betogen. Tussen de joods-christelijke relatie, de Messiaans-Joodse Beweging en missie.

Mijn thema luidt: Volk met een missie, vanuit een niet-supersessionistisch perspectief.

Het gaat hier om twee vragen.

Ten eerste, wie zijn het volk van God met een zending? En ten tweede, hoe kunnen we ons hun zending voorstellen zonder te denken in termen van supersessionisme, dat wil zeggen de theorie dat de Kerk het volk Israël zou hebben vervangen?

Ik ben vooral geïnteresseerd in het verband tussen de antwoorden op deze twee vragen.

Hoe kan ik deze vragen op een bevredigende manier behandelen binnen de tijd van één lezing? Er is al zoveel geschreven over deze vragen, en er zijn zoveel aspecten en gezichtspunten die in aanmerking genomen zouden kunnen worden.

Daarom moet ik mij beperken.

Mijn antwoord op deze vragen zal de vorm aannemen van een algemeen beeld. En ik zal dit doen door mij te concentreren op de recente verklaring van de Church of England, *Gods Unfailing Word*, slechts drie jaar geleden gepubliceerd, in het najaar van 2019.

Ik vind dit een leerzaam en een zeer belangrijk document, om redenen die zo dadelijk zullen worden uitgelegd.

Ik zal het dus als leidraad nemen, en die delen presenteren die betrekking hebben op onze twee vragen. Hier en daar zal ik enkele opmerkingen maken die naar mijn mening ook belangrijk zijn.

1) De context

Om te beginnen een paar opmerkingen over de context van dit document.

Nostra Aetate en andere verklaringen

Vanaf het begin van de jaren vijftig is er een eindeloze stroom publicaties geweest over Israël en de Kerk, zowel historisch als theologisch, waarin een groot aantal standpunten werd verdedigd, waarvan de kennis niemand te boven gaat.

Nu is het één ding dat een bepaalde auteur zijn argument naar voren brengt, het is een andere zaak wanneer kerkgenootschappen een standpunt innemen door een verklaring uit te geven. Dergelijke teksten worden opgesteld door meerdere auteurs, er wordt veel over gediscussieerd tussen mensen met verschillende standpunten, en er wordt een uiteindelijke consensus geformuleerd. En dan neemt de kerkleiding het aan, wat betekent dat de kerk zich committeert aan de inhoud ervan.

Reeds in de jaren vijftig hadden enkele kerken verklaringen afgelegd, voornamelijk om het antisemitisme aan de kaak te stellen en de manier waarop de christelijke kerk het antisemitisme in de hand heeft gewerkt en de weg heeft geëffend voor de Shoa.

In 1965 nam het Tweede Vaticaans Concilie het baanbrekende kerkelijke document *Nostra Aetate* aan, over de verhouding van de Kerk tot de niet-christelijke godsdiensten, waarin het anti-judaïsme van de Kerk aan de kaak werd gesteld en werd opgeroepen tot een nieuwe verhouding tot het Joodse volk, onder erkenning van het feit dat Gods verbond met Israël nog steeds geldig is. Dit was de eerste van een reeks verklaringen waarin de Rooms-Katholieke Kerk een nieuwe visie heeft ontwikkeld op haar betrekkingen met het Jodendom, het Joodse volk in het algemeen en de staat Israël in het bijzonder.

Ook andere christelijke kerken zijn bezig geweest met een voortdurende en verdiepende bezinning op hun relatie met het Joodse volk en met het Jodendom. Dit heeft geresulteerd in een aantal verklaringen. Een van de eerste was Israël, Land Volk en Staat van de Nederlandse Hervormde Kerk in 1970.¹

De thema's van al deze documenten zijn vrij goed samengevat in het Charta Oecumenica dat in 2001 werd goedgekeurd. Sectie 10 is getiteld. 'Versterking van de gemeenschap met het Jodendom' Hier is de tekst:

Wij zijn verbonden in een unieke gemeenschap met het volk Israël, het volk van het verbond dat God nooit heeft opgezegd... de gaven en de roeping van God zijn onherroepelijk' (Rom 11,28-29) ... Wij betreuren en veroordelen alle uitingen van antisemitisme, alle uitbarstingen van haat en vervolgingen. Wij vragen God om vergeving voor anti-Joodse houdingen onder christenen, en wij vragen onze Joodse zusters en broeders om verzoening. Het is dringend noodzakelijk om in de eredienst en het onderwijs, de leer en het leven van onze kerken het bewustzijn te vergroten van de diepe band tussen het christelijk geloof en het jodendom, en de christelijk-joodse samenwerking te ondersteunen. Wij verbinden ons ertoe

- ons te verzetten tegen alle vormen van antisemitisme en anti-judaïsme in de kerk en in de samenleving;
- op alle niveaus de dialoog met onze joodse zusters en broeders na te streven en te intensiveren.²

2) De Anglicaanse publicatie

Eindelijk ook de Church of England

Lange tijd was er niet één verklaring waarin werd uiteengezet waar de Kerk van Engeland in deze relatie staat. Dit gemis is in 2019 goedge maakt door het officiële document *God's Unfailing Word, Theological and Practical Perspectives on Christian-Jewish Relations*

¹ The French Protestant Federation has published a *Compendium* of all official protestant texts from France and several other European countries concerning Israel and the Church: Serge Wüthrich (direction), *Les relations entre chrétiens et juifs*. It was prepared by the Commission of Relations with Judaism, of which I am a member. The Compendium appeared just a few months ago.

² *Charta Oecumenica – Guidelines for the Growing Cooperation among the Churches in Europe*, of the European Council of Churches (protestant and orthodox) and the Roman Catholic council of European bishops, adopted in 2001. Notice the wording of the title of this section, different from those of the following sections: 'Cultivating relations with Islam,' 'Encountering other religions and world views.' With respect to Judaism, the churches want to 'strengthen community.'

(‘Gods onfeilbare woord, Theologische en praktische perspectieven op de betrekkingen tussen christenen en joden’) geschreven door de Faith and Order Commission van de Church of England. Daarin vinden we alle hierboven genoemde thema’s terug, maar zoals we zullen zien, zijn er ook enkele verschillen.³

Reacties

Wat waren de reacties? Gewoonlijk, wanneer een kerk een document over dit onderwerp publiceert, zijn de reacties van de rabbijnen positief. Messiasbelijdende Joden klagen meestal dat ze buiten beeld blijven, en Evangelischen klagen meestal dat de Joodse evangelisatie in de steek gelaten wordt.

Maar in het geval van het Anglicaanse document was het eerder andersom. De opperrabbin van Engeland, Ephraim Mirvis schreef in het nawoord dat hij bepaalde elementen waardeerde, maar dat hij het betreunde dat de deur voor Joodse evangelisatie wijd open werd gelaten.

Richard Harvey, een vooraanstaand Messiaans-Joods theoloog, reageerde daarentegen zeer positief. In een interview met de Church Times zei hij dat hij Gods Onfeilbaar Woord een grondige tekst vond. Hij moedigde alle Joodse gelovigen aan om het zorgvuldig te lezen en te profiteren van de theologische inzichten.

Deze reacties alleen al waren voldoende om mijn nieuwsgierigheid te wekken. Als niet-Joodse christen heb ik de aanbeveling van mijn vriend Richard Harvey opgevolgd en de tekst zorgvuldig gelezen, zelfs zo ver dat ik hem tot mijn leidraad heb gemaakt voor de lezing van vandaag.⁴

Belang

Waarom vind ik dit een belangrijk document? Ten eerste, omdat de Church of England zo laat met een officiële verklaring is gekomen, konden de opstellers ervan hun voordeel doen met de discussies die tot nu toe zijn gevoerd, zodat het een actuele beschouwing over het onderwerp biedt.

Ten tweede is er de pluraliteit binnen deze kerk, zodat het document moet rekening moet houden met verschillende standpunten. De auteurs hebben een voorkeur voor een niet-supersessionistische visie, zoals dat ook de andere verklaringen bijna altijd het geval is, maar ze houden het ook rekening met het supersessionistische perspectief - dat door een groot deel van de Anglicaanse gemeenschap⁵ en van de christelijke kerken wereldwijd wordt aangehangen.

Ten derde heeft deze kerk een sterke evangelische aanwezigheid en invloed, wat zeker een factor is geweest voor het document om een evenwichtige visie op Joodse evangelisatie op te nemen.

Tenslotte wordt in kerkelijke verklaringen over joods-christelijke betrekkingen over het algemeen niet veel aandacht besteed aan zending, afgezien van de opmerking dat Israël nog steeds een getuige-volk van God is, dat joden en christenen een gemeenschappelijke zending te vervullen hebben, en dat christenen zich dienen te onthouden van georganiseerde evangelisatie onder de joden.⁶ Dit is het bij mijn weten de enige officiële verklaring over

³ In the Preface we read: ‘The renewed prominence within public life of concerns about antisemitism, and arguments about the meaning of “Zionism”, were reminders that attempts by others to comment on the significance of the Jewish people retain a particular power to damage and divide.

We hope that this document will encourage careful theological thinking about the way Christians teach and preach on Scripture, and about the choices they make with songs, hymns, prayers and visual images for public worship. We hope it will raise awareness of the theological questions that should arise for Christians when engaging with debates about Israel and Palestine. And we hope it will encourage Christians to be confident in venturing into dialogue with Jewish people about God’s purposes for us, in challenging antisemitism, and in working together for the common good of our society (p. vi-vii).

⁴ By the way, I also proposed this document to be included in the Compendium that I just mentioned: Serge Wüthrich (direction), *Les relations entre chrétiens et juifs*.

⁵ Cf. www.anglicancommunion.org

⁶ See e.g., the document of the Roman Catholic Commission for Religious Relations with the Jews, *The Gifts and Calling of God are Irrevocable* (Romans 11:29): *Reflections on Theological Questions Pertaining to*

joods-christelijke betrekkingen, die een verband legt met de missiologische verschuiving die de laatste decennia heeft plaatsgevonden en het nieuwe paradigma van integrale zending dat meer en meer door katholieken, protestanten en evangelischen wordt overgenomen. Dat maakt het voor mij als docent missiologie bijzonder interessant.

Messiaanse Joden niet betrokken en buiten beeld gelaten

Een kritiekpunt is dat de Messiasbelijdende Joden niet bij het schrijffproces betrokken waren, en hun zorgen buiten beschouwing werden gelaten. Het document erkent dit in alle eerlijkheid:

De opkomst in de laatste vijftig jaar van de Messiaans Joodse beweging roept enkele moeilijke vragen op voor de historische kerken, terwijl ze ook door andere Joden met aanzienlijke achterdocht wordt bekeken, zodat degenen die zich ermee identificeren zich dubbel gemarginaliseerd kunnen voelen. De kwesties die worden opgeworpen door bekeringen tussen christendom en jodendom als religieus fenomeen zijn complex; de behandeling ervan valt buiten het bestek van dit hoofdstuk, dat zich heeft geconcentreerd op de implicaties van de christelijke theologie van de christelijk-joodse betrekkingen voor getuigenis en evangelisatie van de kant van de Kerk.⁷

Ik vind dit een ernstige omissie. Het document had het perspectief van JGJ (Jezus-gelovige Joden) moeten bevatten, inclusief degenen die zich identificeren als Messiasbelijdende Joden. Sinds het begin van de 19e eeuw heeft de Church of England zo'n belangrijke rol gespeeld in de Joodse evangelisatie en in de beweging van de Hebreeuwse Christenen, die hun Joodse identiteit bevestigden als gelovigen in Jezus. Dit zijn de voorlopers van de Messiaans-Joodse Beweging die in de zeventiger jaren ontstond.⁸ Vandaag de dag zijn er nog steeds veel Jezus-gelovige Joden (JGJ) binnen de Anglicaanse familie van kerken.

Ik ga deze afwezigheid goedmaken en de Messiaans-Joodse stem in enkele commentaren inbrengen.

3) Inhoudsoverzicht

Hier is de opzet van het document
Voorwoord van aartsbisschop Justin Welby

Inleiding

DEEL 1: THEOLOGISCHE KADERS

1. Een moeilijke geschiedenis
2. Een onderscheidende relatie

Catholic–Jewish Relations on the Occasion of the 50th Anniversary of Nostra Aetate (2015): ‘The Church is therefore obliged to view evangelisation to Jews, who believe in the one God, in a different manner from that to people of other religions and worldviews. In concrete terms this means that the Catholic Church neither conducts nor supports any specific institutional mission work directed towards Jews. While there is a principled rejection of an institutional mission, Christians are nonetheless called to bear witness to their faith in Jesus Christ also to Jews, although they should do so in a humble and sensitive manner, acknowledging that Jews are bearers of God’s Word, and particularly in view of the great tragedy of the Shoah’ (par. 40).

⁷ Section ‘Mission and Evangelism’, p. 59.

⁸ The declaration recognises this by adding a special caption to the Section Mission and Evangelism, entitled, ‘Theology and practice: mission to or ministry among?’. It reads: ‘The Church of England has its own history of evangelism specifically addressed to Jewish people. The London Society for promoting Christianity among the Jews (LSCJ) was founded in 1809 with the support of prominent Anglican Evangelicals as a missionary society for the conversion of Jewish people, as well as educating the Church about its Jewish roots, and it has numbered notable Anglican supporters over the years. At its peak in 1914 it had around 280 mission staff, with around a third of those being of Jewish descent. LSCJ has undergone changes in name since its establishment in the nineteenth century that point to the changing context for its continuing work. It became CMJ, Church Missions to Jews, then The Church’s Mission to the Jews, next The Church’s Ministry Among the Jews, and finally, today, The Church’s Ministry Among Jewish People. These shifts in name reveal something of the questions around the nature of the Christian relationship with Jewish people where a task of ministry, being with, and among, seems to be a more appropriate approach than a mission to. Changing attitudes are also reflected in the decision taken in 1992 by the new Archbishop of Canterbury, Dr George Carey, to end 150 years of tradition and decline to become the patron of the charity’ (p. 60).

DEEL 2: KRITISCHE KWESTIES

3. Zending en evangelisatie
 4. Onderricht en prediking
 5. Het Land Israël
 6. Ethische onderscheid en gemeenschappelijke actie
- Nawoord door opperrabbijn Ephraim Mirvis

4) Joden en christenen, wie zijn ‘volk van God’, wie is ‘Israel’?

Het eerste hoofdstuk geeft een lange en tot nadenken stemmende beschrijving van de - op zijn zachtst gezegd - moeilijke verhouding tussen christenen en joden in het verleden. Speciale aandacht wordt besteed aan de relatie tussen de anti-Joodse leer van het (Europese) christendom en de Jodenhaat, of antisemitisme, zoals het sinds het einde van de 19e eeuw wordt genoemd. De conclusie is dat "verkeerde theologie tot verkeerde daden heeft geleid". Daarom is er behoefte aan "kerkelijk berouw over de medeplichtigheid van kerken aan het kwaad van het antisemitisme".⁹

Het volgende hoofdstuk, ‘Een onderscheidende relatie’, sluit aan bij de eerste vraag van onze lezing: wie is het volk van God, wie is ‘Israël’?¹⁰

De auteurs merken op dat er "een duidelijke spanning bestaat tussen de christelijke en de joodse opvattingen over het volk van God". Vervolgens vatten zij de verschillende christelijke visies op deze kwestie samen door vier "brede standpunten" aan te wijzen.

De eerste positie is...

... een onvoorwaardelijke ontkenning van de aanspraak van het Joodse volk sinds de tijd van Christus om deel uit te maken van Gods uitverkoren volk. De menswording, kruisiging en verrijzenis van de Zoon van God betekent dat het volk van God nu gedefinieerd wordt als zij die Hem aannemen en in Hem geloven. Zij die Hem niet aannemen en in Hem geloven, maken vandaag geen deel uit van Gods volk.¹¹

Dit is natuurlijk vervangingstheologie, of supersessionisme,¹² ook al gebruiken degenen die deze opvatting huldigen, deze termen zelf nauwelijks. Een groot deel van de christelijke kerken wereldwijd beschouwt Israël vanuit dit perspectief.

De logische implicatie is dat Joden net als alle andere mensen moeten worden geëvangeliëerd en uitgenodigd om christelijke gelovigen te worden.

Ik moet eraan toevoegen dat de meeste van mijn collega zendingstheologen tegenwoordig dit standpunt van vervangingstheologie innemen. Opvallende voorbeelden zijn wijlen John Stott en zijn 'discipel' Chris Wright, twee Anglicaanse geestelijken van evangelische signatuur en zeer invloedrijk in de evangelische zendingsbeweging wereldwijd. In zijn boek *The*

⁹ The Need for Repentance, p. 20.

¹⁰ The document formulates our question in the following way: ‘The history that shapes the identity of Christian faith, as handed down through the Scriptures of the Church, therefore sets Christianity and Judaism in an unavoidable relationship of both kinship and divergence. This is in some sense a family relationship, because the historical origin of Christianity, as of Rabbinic Judaism, lies in the diversity of first-century Judaism... It is also a relationship marked by the lasting effects of the ‘parting of the ways’ between Christianity and Judaism in the first four centuries of the Church (...) When Christians who believe that they belong to God’s chosen people through Jesus Christ become aware that Jewish people may believe that they belong to God’s chosen people without him, they are bound to be aware of the apparent tension. Christians and Jews have different perspectives of ‘belonging to God’s chosen people’ (A Distinctive Relationship, p. 27, 28f).

¹¹ Idem, p. 29.

¹² The term supersessionism comes from the Latin *supersedere*: to sit above or be superior to. In general parlance, to supersede means to take the place of someone or something, while to be superseded means to be set aside as useless or obsolete in favour of someone or something that is regarded as superior. Other terms are substitution or replacement theology. In recent decades the term ‘supersessionism’ has gained currency among theologians and biblical scholars to refer to the traditional Christian belief that since Christ’s coming the Church has taken the place of the Jewish people as God’s chosen community, and that God’s covenant with the Jews is now over and done. Although never formally defined as a doctrine by the early Church, supersessionism has stood at the centre of Christianity’s understanding of its relationship to the Jewish people from antiquity to recent times. Cf. R. Kendall Soulen, ‘Supersessionism’, in Edward Kessler et al., *A Dictionary of Jewish-Christian Relations*, p. 413f.

Mission of God heeft Chris Wright veel te zeggen over de zendingsopdracht van het etnische Israël als Gods volk in het OT, maar tegen het einde stelt hij duidelijk dat het volk van God nu de gelovigen in Jezus zijn, en dat "het daarom noodzakelijk is dat het Evangelie aan Joden en niet-Joden wordt verkondigd".¹³

Wright schreef ook het eerste ontwerp van de Cape Town Commitment, de laatste verklaring over wereldevangelisatie van de Lausanne Beweging, aangenomen in 2010, die dezelfde supersessionistische visie op Gods volk bevat.¹⁴

De tweede positie is...

...een aanvaarding, met enige correctie, dat het Joodse volk na de tijd van Christus Gods uitverkoren volk is. De belofte die God deed aan Abraham en zijn nakomelingen geldt voor alle Joodse mensen door de geschiedenis heen, religieus of seculier, die onherroepelijk door God zijn uitverkoren om Gods volk te zijn, levend onder Gods verbond. Maar het is ook waar dat door Jezus Christus het verbond nieuw is geworden, en het is Gods wil dat alle mensen, zowel Joden als niet-Joden, in Christus' bloed het vernieuwde verbond binnengaan. Joodse mensen moeten daarom dit goddelijke geschenk ontdekken en erop reageren als Gods onherroepelijk uitverkoren volk.¹⁵

Met andere woorden, zowel etnisch Israël als de Kerk zijn Gods volk. Dit is het standpunt van veel evangelischen en conservatieve protestanten. Maar er moet een belangrijke precisering worden gemaakt.

Wanneer auteurs spreken over het verbond met Israël, zijn zij niet altijd duidelijk of zij het verbond met Abraham bedoelen, het Mozaïsche of Sinaïtische verbond met de Torah, of beide.

In ons Anglicaans document ontbreken echter twee belangrijke preciseringen.

Ten eerste, wanneer auteurs spreken over "het verbond met Israël", zijn zij niet altijd duidelijk of zij het verbond met Abraham bedoelen, het Mozaïsche of Sinaïtische verbond met de Torah, of beide.

We moeten onderscheid maken tussen het Abrahamitische verbond, dat een eeuwigdurende relatie tot stand brengt tussen God, het volk Israël en het land, en het Mozaïsche verbond, dat de operationele modus van het verbond is, en dat afhankelijk is van de gehoorzaamheid van het volk. Het Mozaïsche verbond kan verbroken worden en is verbroken. Het Nieuwe Verbond verandert of vervangt het Abrahamitische Verbond niet, maar het vernieuwt het Mozaïsche Verbond door de operationele modus te veranderen. Het offersysteem is nu verouderd omdat het is volbracht en vervangen door het offer van Jezus Christus.

Ten tweede moeten wij onderscheid maken tussen de uitverkiezing en het behoud van Israël als een uitverkoren volk, en de persoonlijke verlossing van individuele Joden, die niet automatisch wordt geïmpliceerd, maar wordt ontvangen door het stellen van vertrouwen in Jezus, Israëls Messias.

In mijn publicaties heb ik deze visie inclusief deze preciseringen naar voren gebracht.¹⁶ Zij wordt ook door Messiasbelijdende Joodse auteurs in grote lijnen gedeeld, hoewel zij het er niet over eens zijn in hoeverre de rest van de Torah nog geldig is voor Joodse en voor niet-Joodse gelovigen.¹⁷

¹³ 'The only and authentic fulfilment of the Scriptures of the Old Testament is found in the new messianic community made up of the disciples of Jesus. This community is the true people of Israel, which has been redefined and enlarged, as it was foreseen in the Old Testament. There is only one and true people of God, created to be a new humanity in Christ, and which is made up of Jews and non-Jews alike who trust in Him. Therefore, the Gospel must, and this is a necessity, be preached to Jews and non-Jews, because all have sinned and fall short of the glory of God' (Chris Wright, *Mission of God*, chapter 15. Quote from the French edition, p. 622 – our translation). See for his supersessionism p. 304, 322, 344, and 455f., and his antizionism, p. 304 and 458.

¹⁴ *Cape Town Commitment*, Section A, § 9.

¹⁵ *Op. cit.*, p. 30.

¹⁶ Evert Van de Poll, *Israël, de Gemeente en het Verbond* (1988); *De messiaanse beweging en haar betekenis voor christenen* (2005).

¹⁷ E.g., Dan Juster, *Jewish Roots*; Stuart Dauermann, *Converging Destinies*.

De derde positie is...

...een erkenning van een mysterie dat het Joodse volk na de tijd van Christus Gods uitverkoren volk is. De Kerk ... kan niet tot een bevredigend theologisch oordeel komen over de vraag hoe het joodse volk na de komst van Christus niettemin ontvangers van Gods beloften blijven. Zij moet aanvaarden dat hier sprake is van een mysterie dat haar begrip in de geschiedenis te boven gaat, hoewel de betekenis ervan aan het einde der tijden zal worden geopenbaard.¹⁸

Dit is het standpunt van de Rooms-Katholieke Kerk en van verschillende oecumenische protestantse auteurs. Evenals het tweede standpunt zegt het dat zowel het etnische Israël als de Kerk Gods volk zijn en dat het volk Israël voorbestemd is om Gods beloften te ontvangen, met inbegrip van zijn beloften in Jezus Messias. Maar er is een verschil. De wijze waarop het Joodse volk zijn Messias zal ontmoeten, zoals christenen die herkennen in Jezus van Nazareth, is een mysterie dat in de toekomst verborgen ligt. Het zal niet noodzakelijkerwijs betekenen dat zij op een bepaald moment christenen zullen worden in de zin van de historische vormen van christendom, noch dat ooit gelovig zullen worden in de zin van de huidige Messiaans-Joodse Beweging. Vanuit dit perspectief is er geen plaats voor "institutionele" evangelisatie van Joodse mensen, ook al kunnen christenen in de context van een persoonlijke relatie wel getuigen van hun geloof.¹⁹

De vierde positie is...

...een onvoorwaardelijke bevestiging dat het Joodse volk na de tijd van Christus Gods uitverkoren volk is... Een van de manieren waarop dit de afgelopen honderd jaar tot uitdrukking is gebracht, is door te spreken over twee verbonden: een verbond met het Joodse volk door Mozes, en een verbond met de Kerk door Jezus Christus. Beide zijn door God ingesteld. Beide hebben een gemeenschappelijke wortel in het verbond met Abraham, en geen van beide is uiteindelijk

¹⁸ Idem, p. 31.

¹⁹ This is also the position of the RCC in *The Gifts and the Calling of God are Irrevocable* (Vatican, 10 December 2015), prepared by Vatican's Commission for Religious Relations with Jews and published by the Pontifical Council for Promoting Christian Unity. This text, which marked the 50th anniversary of the Declaration *Nostra Aetate*, affirms that Jews do not need to be converted to Catholicism to find salvation since God did not revoke his covenant with Israel. 'The Church is therefore obliged to view evangelisation [to Jews, who believe in the one God, in a different manner from that to people of other religions and world views... In concrete terms this means that the Catholic Church neither conducts nor supports any specific institutional mission work directed towards Jews.'

At the same time, it affirms the universality of salvation in Christ: 'The Church is the definitive and unsurpassable locus of the salvific action of God. This however does not mean that Israel as the people of God has been repudiated or has lost its mission. (...) Though there can be only one path to salvation... it does not in any way follow that the Jews are excluded from God's salvation because they do not believe in Jesus Christ as the Messiah of Israel and the Son of God. That the Jews are participants in God's salvation is theologically unquestionable, but how that can be possible without confessing Christ explicitly, is and remains an unfathomable divine mystery (...)

It is the belief of the Church that Christ is the Saviour for all. There cannot be two ways of salvation, therefore, since Christ is also the Redeemer of the Jews in addition to the Gentiles. Here we confront the mystery of God's work, which is not a matter of missionary efforts to convert Jews, but rather the expectation that the Lord will bring about the hour when we will all be united.'

Some other passages worth quoting are: 'Judaism and the Christian faith as seen in the New Testament are two ways by which God's people can make the Sacred Scriptures of Israel their own. The Scriptures which Christians call the Old Testament is open therefore to both ways. A response to God's word of salvation that accords with one or the other tradition can thus open up access to God, even if it is left up to his counsel of salvation to determine in what way he may intend to save mankind in each instance (...)

The New Covenant does not revoke the earlier covenants, but it brings them to fulfilment... The term covenant, therefore, means a relationship with God that takes effect in different ways for Jews and Christians (...)

The theory that there may be two different paths to salvation, the Jewish path without Christ and the path with the Christ, whom Christians believe is Jesus of Nazareth, would in fact endanger the foundations of Christian faith. Confessing the universal and therefore also exclusive mediation of salvation through Jesus Christ belongs to the core of Christian faith. So too does the confession of the one God, the God of Israel, who through his revelation in Jesus Christ has become totally manifest as the God of all peoples.'

onafhankelijk van het andere. Elk kan van het andere leren en elk moet het andere waarderen en waarderen... Er zijn twee manieren om het volk van God te zijn.²⁰

Met andere woorden, het Joodse volk en de Kerk zijn twee afzonderlijke volkeren van God, die elk hun eigen weg van verlossing volgen, los van de ander. Dit standpunt wordt ingenomen door verschillende protestantse auteurs.²¹

Het impliceert dat er voor een Jood geen noodzaak is om Jezus als de Messias te erkennen, zelfs niet op een mysterieuze nieuwe manier. Aanhangers van deze opvatting zijn gewoonlijk sterk gekant tegen Joodse evangelisatie (vaak aangeduid als "proselitisme").

Ook hier moet een precisering worden gemaakt. In het Anglicaanse document wordt de term "twee-verbondstheologie" gebruikt in de zin van twee manieren van verlossing. Dit gebeurt nogal eens, maar het gaat in feite om twee verschillende ideeën. Men kan de opvatting huldigen dat Israël zijn eigen verbond met God heeft, zonder te zeggen dat Israël de heilsweg van het Nieuwe Verbond niet nodig heeft.²² Ik heb zojuist de opvatting van Messiasbelijdende Joodse auteurs genoemd, die ook mijn opvatting is, die het verbond met het volk Israël en het Nieuwe Verbond voor Joden en niet-Joden bevestigt, terwijl zij ook de universaliteit van de verlossing in Jezus Messias bevestigen.

Eens te meer zien we dat de tekst van het Anglicaanse document geen rekening heeft gehouden met de realiteit van de Messiaans-Joodse Beweging.

Waar staat de Anglicaanse Kerk? Post-supersessionisme

Het document heeft de eerlijkheid te erkennen dat de vier opvattingen onder christenen vertegenwoordigd zijn, maar het stelt ook dat de eerste (supersessionisme) en de vierde (twee manieren van verlossing) onverenigbaar zijn met de Bijbelse leer en met de Anglicaanse traditie.²³

Het document volgt dus de tweede visie. Als evangelisch protestant ben ik het daarmee eens. Vele evangelischen en charismatische katholieken alsmede, uiteraard, de Messiaans Joodse beweging delen deze visie.

In academische termen is dit post-supersessionisme, een theologisch perspectief dat bewust het supersessionisme achter zich laat.²⁴

Wie is 'Israël'?

Een andere manier om de vraag te stellen wie Gods volk is, is te vragen: Op welke manier blijft het Joodse volk, dat leeft na Gods openbaring in Jezus Christus, Israël? Met andere woorden, in welk opzicht is God nog steeds de God van Israël?²⁵

De auteurs van het document gaan op deze vraag in door middel van een gedetailleerde exegetische van Romeinen 9-11, waar ik geen tijd voor heb, maar waaruit ik één zeer belangrijke uitspraak citeer:

De boodschap in deze hoofdstukken is dat geen enkele aanspraak om "Israël" te zijn op iets anders kan berusten dan op Gods genadige belofte, en dat Gods genadige voornemen met Israël, hoewel

²⁰ Idem, p. 31f.

²¹ One of the first churches to adhere to the two-ways-of-salvation-view and therefore reject any form of mission to the Jews, was the Protestant Church of Rheinland in Germany during its synod in 1980, in the document.

²² Simon Schoon, a leading voice in Jewish Christian dialogue in the Netherlands from the 1980s onwards, maintains that 'a radical rejection of the two-ways-of-salvation-teaching will always lead to a new form of supersessionism, making a full dialogue impossible' (Simon Schoon, *Onopgeefbaar verbonden*, p. 166). But this is simply not true to the facts. There are many expressions of a non-supersessionist position, affirming the validity of God's covenant with Israel, that do not hold to the idea of two ways of salvation.

²³ Idem, p. 39.

²⁴ Post-supersessionism has been defined as 'a loose and partly conflicting family of theological perspectives that affirm God's irrevocable covenant with the Jewish people as a central and coherent part of the teaching of the Church. These perspectives seek to overcome understandings of the New Covenant that entail the abrogation or obsolescence of God's covenant with the Jewish people, of the Torah as a demarcator of Jewish communal identity, or of the Jewish people themselves'. Cf. R. Kendall Soulen, 'Post-supersessionism', in Edward Kessler et al., *op. cit.*, p. 350f.

²⁵ Idem, p. 32.

ogenschijnlijk gedwarsboemd, door God niet terzijde is gesteld en daarom door niet-Joodse christenen niet kan worden verworpen... Een deel van Israël is "verhard"... Maar dat deel van Israël blijft Israël, en Gods voornemen blijft dat "geheel Israël zal worden gered", zowel het deel dat verhard is als het deel dat Gods belofte reeds heeft ontvangen in Jezus Christus.²⁶

De naam "Israël" wordt uit genade gegeven aan hen die God uit vrije wil heeft uitverkoren, zoals het document terecht zegt. En wij zouden daaraan willen toevoegen: hetzelfde geldt voor de naam of de titel "volk van God". Ook dit is een uitdrukking van Gods genade. Het volk dat deze naam draagt, kan daar alleen maar dankbaar voor zijn, er is geen reden voor opschepperij, elitarisme of gevoelens van superioriteit.

Volk van God, verdeeld en uitgebreid

We moeten ook opmerken dat wanneer het NT de term "Israël" gebruikt, dit altijd het etnisch Joodse volk betekent, nooit de Kerk. Er zijn geen twee Israëls, noch een nieuw geestelijk Israël in plaats van een oud nationaal Israël.

Integendeel, het NT gebruikt de term "volk van God", niet alleen als verwijzing naar Israël, maar ook met betrekking tot de gemeenschap van Jezus-gelovige Joden en niet-Joden, ofte wel de Kerk.²⁷

De laatste, dat is de Kerk, deelt dus de naam die aan het etnische Israël werd gegeven. Wij denken niet dat dit impliceert dat er twee volken van God zijn, hetzij naast elkaar, zoals de twee-wegen-van-verlossing-theorie stelt (vierde positie), of dat de een de ander heeft vervangen, zoals het supersessionisme zegt (eerste positie). Dat zou van God, in de woorden van Robert Spaemann, ofwel een bigamist maken, ofwel een gescheiden echtgenoot die met een andere partner is hertrouwd.²⁸

Veeleer is het volk dat tot God behoort verdeeld geraakt.

Verdeeld over het Messias-zijn van Jezus, de Zoon van God.

En het is uitgebreid met niet-joodse gelovigen in Jezus, die "eens uitgesloten waren van het burgerschap in Israël en vreemdelingen van de verbonden van de belofte, zonder hoop en zonder God in de wereld, maar nu naderbij gebracht door het bloed van Christus, om samen met Israël mede-erfgenamen te worden, samen leden van één lichaam, en samen deelgenoten van de belofte in Christus Jezus" (Efeziërs 2,11-12 en 3,6 NIV). Zij zijn nu in de sfeer van het volk van God.

Er zijn nu dus twee gemeenschappen die delen in de positie van Gods volk te zijn, door de genade van God: zowel etnisch Israël als de Kerk. Deze gemeenschappen overlappen elkaar gedeeltelijk, in de Jezus-gelovige Joden.

Volgens de belofte die door profeten en apostelen is geopenbaard, zullen zij eens verenigd worden. Hun lotsbestemmingen komen samen.²⁹

²⁶ Idem, p. 36.

²⁷ There are only very few explicit uses of the term 'people of God' in relation with disciples of Jesus. According to Hebrews 4:29, 'there remains, then, a Sabbath-rest for the people of God'. 1 Peter 2:9-10 says: 'But you are a chosen people, a royal priesthood, a holy nation, God's special possession, that you may declare the praises of him who called you out of darkness into his wonderful light (cf. Exodus 19:6). Once you were not a people, but now you are the people of God; once you had not received mercy, but now you have received mercy.' These are quotes from two passages in the OT that originally refer to the people of Israel: Exodus 19:6 and Hosea 2:23. According to Peter Sibley ('Was Ethnic Israel's Mission Transferrable?'), the authors of the two epistles had in mind the Jesus-believing Jews. This might well be the case, but when Paul quotes the text from Hosea in Romans 9:25-26, he evidently refers to 'us whom he also called, not only from the Jews but also from the Gentiles' (verse 24). In 2 Corinthians 6:16 he quotes the promises in Ezekiel 37:27, 'I will dwell in them, and walk in them; and I will be their God, and they shall be my people', and applies them to the New Testament believers.

²⁸ Geciteerd door Jan-Heiner Tück in zijn openingslezing tijdens het Symposium 'Jesus, also the Messiah of Israel?', Universiteit van Wenen, July 11, 2022.

²⁹ Messiaans Joodse auteurs hebben in het algemeen ook deze visie, die bewust nauw aansluit bij de details van de beeldspraak van de twee olijfbomen in Romeinen 11. Sommigen spreken van 'olijfboomtheologie', bijvoorbeeld David Stern, in his *Messianic Jewish Manifesto*. Voor de gedachte van 'convergerende bestemmingen', zie Stuart Dauerman, *Converging destinies*.

5) Israël, de Kerk en Missie

Hoe verhoudt deze discussie over het volk van God zich tot de theologie en de praktijk van de zending?

Twee getuigen of drie

Hier komt mijn fundamentele conclusie: Aangezien etnisch Israël niet verworpen is, blijft het geroepen om een getuigenvolk van God te zijn. En aangezien de Kerk ook een "volk van God" is, is zij ook een volk met een opdracht, namelijk getuigen van God en van Jezus zijn Messias. Er zijn dus twee getuigen.

En misschien wel drie, als we de Joodse gelovigen eruit mogen lichten vanwege hun specifieke situatie: zij nemen deel aan de zending van Israël en aan de zending van de Kerk.

A brede visie op de missies van de Kerk

Dit brengt ons bij de tweede vraag: wat is de zending van het volk van God? Deze vraag komt aan de orde in het tweede deel van het document, in hoofdstuk 3, "Zending en Evangelisatie".

Het hoofdstuk begint met de *Five Marks of Mission*, "Vijf kenmerken van zending".³⁰ Dit is een samenvatting van holistische of integrale zending, die voor het eerst door de Anglicaanse Kerk werd geformuleerd,³¹ en die brede aanvaarding heeft gevonden bij andere christelijke tradities. Hier is de officiële formulering:

De zending van de Kerk is de zending van Christus om...

- (1) verkondigen van de blijde boodschap van het Koninkrijk te verkondigen
- (2) nieuwe gelovigen te onderwijzen, te dopen en te vormen
- (3) te reageren op menselijke nood door liefdevolle dienstbaarheid
- (4) onrechtvaardige structuren van de samenleving om te vormen, elke vorm van geweld aan te vechten en te streven naar vrede en verzoening
- (5) ernaar te streven de integriteit van de schepping te beschermen en het leven op aarde in stand te houden en te vernieuwen.³²

Dit is de algemene zending van de Kerk in de wereld. Wij vinden dit een winstgevende benadering. Veel te vaak zijn discussies over zending en het Joodse volk gericht op evangelisatie. Maar hoewel zending ook evangelisatie omvat, is zij veel breder dan dat. Er is een algemene consensus op dit punt tussen katholieken, protestanten en evangelischen wereldwijd.

Verschillende auteurs hebben aangetoond dat de Kerk naar de wereld is gezonden met verschillende missies of mandaten. We kunnen ze samen 'zending' noemen, zolang we maar zien dat de zending van de Kerk uit meer mandaten bestaat dan alleen de Grote Opdracht om het Evangelie te verkondigen onder alle volkeren.

De Vijf Kenmerken zijn een voorbeeld van deze integrale visie, naast andere.

In mijn publicaties en onderwijs heb ik het model van missie in vier mandaten naar voren gebracht, dat ik 'Meervoudig Getuigenis' noem.³³ Wij zijn getuigen door ons leven van navolging, door het gemeenschappelijk leven van onze geloofsgemeenschap, door onze daden ten dienste van onze naasten in de samenleving, en door de bekendmaking van het Woord.

³⁰ Chapter 'Mission and Evangelism', p. 51.

³¹ Chris Wright makes much use of this model of Five Marks in his publications. E.g., in *The Five Marks of Mission: Making God's mission ours*, he combines the five marks of mission into three focuses: evangelism/teaching, justice/compassion, and creation care. He argues that God is concerned for all three of these focuses and although evangelism is central, it is not the whole of God's mission in the world.

³² The 'Five Marks of Mission' were first developed as four marks by the Anglican Consultative Council in 1984, and then adopted by the 1988 Lambeth Commission of bishops of the worldwide Anglican Communion. A fifth was added in 1990, based on the missiological and biblical implications of the creation and environmental crisis. Since then, the definition is as follows: See <https://www.anglicancommunion.org/mission/marks-of-mission.aspx>

³³ E.g., Evert Van de Poll (sous dir.), *Mission intégrale*, ch. 1, 2 and 3.

Het lijkt erg op de Vijf Kenmerken die in het document als referentiepunt worden genomen. Hier is een vergelijkende tabel:

Vijf Kenmerken	Meervoudig Getuigenis, door...
	...persoonlijk leven (discipelschap)
Onderwijs en opbouw van gelovigen	...kerkgemeenschap zijn
Verkondiging van het goede nieuws	...de communicatie van het evangelie
Liefdevolle dienst, Strijd tegen onrecht, structurele verandering Zorg voor de schepping	...dienst in de samenleving, sociaal en milieu

Missie tot Israël en missie met Israël

Vervolgens past het document de algemene missie toe op de specifieke zending van de Kerk ten opzichte van het Joodse volk.

De eerste twee merktekens "houden rechtstreeks verband met christelijke evangelisatiepraktijken die erop gericht zijn het evangelie van Christus te delen met hen die het niet hebben ontvangen en hen te helpen zijn discipelen te worden". Dit is een zeer gevoelige kwestie, zowel in christelijke als in joodse kringen, en het document biedt een lange bespreking van de argumenten vóór en van de bezwaren die zijn ingebracht tegen het evangeliseren van joodse mensen vandaag de dag.

Wat het derde, vierde en vijfde punt betreft, "is er een zekere overlapping met het aanzienlijke potentieel voor gemeenschappelijke grond tussen christendom en jodendom in ethisch inzicht en moreel handelen".³⁴ Zoals de auteurs terecht opmerken, "biedt de breedte van dit begrip van zending ruimte om na te denken over manieren waarop christenen kunnen delen in Gods zending met mensen buiten de kerk", in dit geval met het volk Israël. Een heel hoofdstuk is gewijd aan de gemeenschappelijke zending van Joden en christenen op het gebied van humanitair werk, sociale gerechtigheid, bestrijding van geweld en antisemitisme, en het streven naar vrede en verzoening (6, 'Ethisch onderscheid en gemeenschappelijk optreden').

Het hele beeld – volk met een missie, twee getuigen of drie

Ik vind de benadering van het document *God's Unfailing Word* profijtelijk, omdat het de kwestie van de joods-christelijke betrekkingen verbindt met het terrein van de zending in het algemeen. Het spreekt over de zending van de Kerk in het algemeen, en van haar zending naar het Joodse volk in het bijzonder, met inbegrip van evangelisatie en de gemeenschappelijke zending van Joden en christenen in de samenleving.

Toch gaat het document niet ver genoeg, het brengt de theologische visie op het blijvende verbond van Israël niet in verband met het hele gebied van de zending. Laat mij dus het voorbeeld volgen en verder gaan. Wanneer we bedenken dat de roeping van het Joodse volk onherroepelijk is, dan moeten we bevestigen dat hun missie als volk nog steeds geldt.³⁵ We moeten dus een derde, en misschien een vierde gebied opnemen: de missie van Israël in het algemeen, en in het bijzonder de missie van Israël tot de Kerk. Welnu, de zending van Israël is niet afwezig in het document. Hier en daar wordt zij terloops vermeld. B.v.: "Het Joodse

³⁴ Chapter 'Mission and Evangelism', p. 52.

³⁵ In a recent article which is included in a forthcoming publication, Jim Sibley has examined the common assumption that the people of Israel, having failed to carry out its mission in the time of the OT, has lost its position in God's redemptive purposes, and consequently, that its mission has been transferred to the Church. His conclusion: 'Following an examination of key Scriptures and a review of God's redemptive purposes for the election of Israel as well as Israel's specific missions, it has become evident that if the literal sense of Scripture is to be taken seriously at all, ethnic Israel has neither been supplanted or replaced' (Sibley, Jim. 'Was Ethnic Israel's Mission Transferrable?') The clearly implies, although Sibley does not state it explicitly that the same can be said of its mission.

volk is ook geroepen om van God te getuigen" (blz. 54). Maar helaas wordt dit niet verder uitgewerkt in een speciale sectie of hoofdstuk.

Met betrekking tot dit onderwerp kunnen we een andere Anglicaanse publicatie noemen: *Jews and Christians: Perspectives on Mission*.³⁶ Interessant is dat hierin deze perspectieven naast elkaar worden geplaatst, wat zelden gebeurt. Het geeft een overzicht van de ideeën over zending in het jodendom, van Bijbelse tijden tot heden, en een kritische beschouwing van een christelijke auteur over de zending van de Kerk met betrekking tot Ir, , die blijkbaar een afkeer heeft van evangelisatie onder Joden in onze tijd.

Maar hoewel het document Joodse en christelijke stemmen over zending samenbrengt, bestrijkt zelfs deze interessante publicatie niet het hele gebied. Het spreekt niet over de zending van Israël vanuit een christelijk gezichtspunt, en besteed slechts terloops aandacht aan joodse opvattingen over de zending van de Kerk. En het laat de Jezus-gelovige Joden – de derde getuige – volledig buiten beeld.

Dit alles in overweging nemend, en het beeld dat gegeven wordt door het document Gods Onfeilbaar Woord als leidraad nemend, zouden wij dit beeld willen uitbreiden met het volgende algemene beeld van Gods volk met een missie.

Wij maken onderscheid tussen twee of drie getuigenvolkeren en hun respectievelijke missies. En we houden er ook rekening mee dat er Joodse en Christelijke visies zijn op deze missies. Hier is het volledige. Ik zal elk punt samenvatten door een korte beschrijving te geven van de specifieke missie in kwestie, zoals ik het versta.³⁷

Eerst, de missie van Israël en de Kerk

Het volk Israël is geroepen om getuige te zijn van de ene God, om aan de volken zijn Naam en zijn openbaringen bekend te maken in woord en daad, en om een teken te zijn van zijn trouw

Wij moeten onderscheid maken tussen de wijze waarop het jodendom de voortdurende zending van Israël ziet, en de christelijke visie op deze zending, die gebaseerd is op de Schrift.

De Kerk heeft een integrale zending in de wereld die zou kunnen worden samengevat door de Vijf Kenmerken, of door ons model van Meervoudig Getuigenis.

Interessant is dat er ook Joodse visies zijn op de missie van de Kerk, waarbij sommigen zeggen dat zij deel uitmaakt van de voorbereiding op de komst van de Messias door het monotheïsme te verspreiden en door de naam van God en zijn geopenbaarde Torah bekend te maken..

Twee, gezamenlijke missie.

Om te beginnen deelt de Kerk de zending van Israël om te getuigen van de ene ware God, en om de morele waarden te bevorderen die in de Torah geopenbaard zijn.

Zelfs de specifieke missie van de Kerk om te getuigen van de Messias is ook geworteld in Israël. Alle zendingsmandaten van het NT werden eerst aan Joodse gelovigen gegeven. Jezus en de apostelen baseerden hun zending op de Hebreeuwse Schriften. Het Evangelie is van Israël naar de volken gegaan.

³⁶ Zie literatuurlijst.

³⁷ The diagram is as follows:

Mission of Israel and the Church

1) Mission of Israel	Jewish views / Christian views
2) Mission of the Church and its roots	Jewish views / Christian views

Mission with Israel

3) Common mission	Jewish views / Christian views
4) Witness of Messiah	

Mission to Israel

5) Mission of the Church to Israel	Jewish views / Christian views
6) Mission of Jewish believers to Israel	

Mission to the Church

7) Mission of Israel to the Church	Jewish views / Christian views
8) Mission of Jewish believers to the Church	

Drie, de missie van de Kerk tot Israël

Dit wordt vaak uitgedrukt in termen van evangelisatie, en dit is een zeer gevoelige kwestie. Afgezien van de joodse standpunten, die meestal zeer gekant zijn tegen wat zij "christelijk proselitisme" noemen, lopen de christelijke standpunten uiteen van een categorisch nee tot een nadrukkelijk ja.³⁸

Het document neemt het standpunt in van een voorwaardelijk ja. Nogmaals, wij moeten erkennen dat JGJ in een bijzondere positie verkeren om binnen Israël, en in een volledig Joodse context, getuige te zijn van Jezus Messias. Niet-Joodse gelovigen kunnen hun getuigenis versterken, maar moeten het niet vervangen.

Nog een andere opmerking: de zending naar Israël omvat ook: het christelijk leven op zo'n manier leiden, individueel en als kerk, dat Israël tot jaloersheid zal worden uitgelokt, gebed, praktische solidariteit en in onze dagen, berouw over de wandaden uit het verleden

Vier, de missie van Israël tot de Kerk

Dit gebied wordt nauwelijks aangeroerd in publicaties over Israël en de Kerk, en nooit in zendingstudies. Maar het is een realiteit dat het Joodse volk iets te zeggen en iets te geven heeft aan de Kerk. Zij zijn de bewaarders van Gods woord, zoals Augustinus zei. Joodse kennis van het Hebreeuws en de Bijbel zijn rijke bronnen voor christelijke Bijbelstudies.

Bovendien hebben JGJ de opdracht om als joden de kerk in het algemeen te herinneren aan haar joodse wortels. En ook om de Joodse kerk te vertegenwoordigen met een Joodse uitdrukking van het Evangelie, zonder welke de Kerk niet compleet is.

Een uniek panorama

Nu zult u dit of een soortgelijk allesomvattend panorama in geen enkel boek over zendingstheologie vinden dat ik ken. Alleen al het bekijken van het schema is voldoende om te beseffen dat er zoveel aspecten zijn die moeten worden samengebracht als we een alomvattend beeld willen krijgen van hoe Israël en de Kerk betrokken zijn bij de missie van God, als twee getuigen, of drie, als we de speciale positie van de JBJ in aanmerking nemen.

Ter afsluiting

Elk van deze elementen is voldoende om een hele lezing aan te wijden. Dat zal ik niet doen. Ik moet mij beperken tot het schetsen van het totaalbeeld. Misschien moet ik het uitwerken in een publicatie, maar ik koester niet de hoop dat ik daarin zal slagen. Daarom geef ik u het grote plaatje, zonder het verder in te vullen, als mijn *Unvollendete Symphonie*. Of als een programma, zo u wilt, voor toekomstig onderwijs en onderzoek. Ik hoop dat dat het sommigen van U op ideeën brengt om hiermee verder te gaan. Hier liggen denk ik ook interessante onderwerpen voor een doctoraal onderzoek. Maar ik heb genoeg gezegd, en sluit af met de woorden van de Oudtestamentische prediker van Jeruzalem: 'Ik heb mijn gedachten geworpen als brood op het water. En ik heb het verdeeld in zeven, zelfs acht delen. Wie weet wat de opbrengst in de toekomst zal zijn!'³⁹

³⁸ Some quotes: 'The Son of God became incarnate to bring fullness of life for all, and the Church is called to witness to that... The role of the witness is simply to be faithful in that pointing away from self to the one who has spoken and acted. Such witness to Christ need not involve words, but neither will it be afraid to give an account of itself when invited to do so (...)

That Christians should bear witness to Christ in this sense in their relations with Jewish people is therefore to be expected. Where there is opportunity for dialogue about matters of faith in this context... Christians will want to remember with gratitude that Jewish people stand in a unique relationship to the God of Israel who has drawn near to us in Christ. Where there is an opening for witness to include words, it will therefore be in the context of a dialogue in which Christians expect to learn and receive from Jewish participants. Jewish people have also been called to bear witness to God; Christians will be concerned to attend to that witness also whenever there is an occasion humbly to offer their own (...)

Nonetheless... all should appreciate opportunities to speak with Jewish people about matters of faith as occasions for Christians to listen, receive and learn from the witness of others, while also bearing witness themselves to God's grace "in a humble and sensitive manner" (p. 54-55).

³⁹ Ecclesiastes / Qohelet 11:2, New Revised Standard Version.

Aangehaalde literatuur

Boeken en artikelen

- Dauerman, Stuart. *Converging Destinies: Jews, Christians, and the Mission of God*. Eugene, Oregon, Wipf & Stock / Cascade, 2017.
- Harvey, Richard. *Mapping Messianic Jewish Theology: A Constructive Approach*. Milton Keynes, Paternoster/Authentic Media, 2009.
- . ‘Introducing Messianic Reality.’ Lecture during the International Symposium *Jesus – also the Messiah for Israel? Messianic Jewish Movement and Christianity in Dialogue*, University of Vienna, 11-13 July 2022.
- Juster, Dan. *Jewish Roots: Understanding Your Jewish Faith* (Revised Edition). Shippensburg, PA., Destiny Image Publishers, 2013
- Kessler, Edward and Wenborn, Neil. *A Dictionary of Jewish-Christian Relations*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.
- Schoon, Simon. *Onopgeefbaar verbonden: op weg naar vernieuwing in de verhouding tussen de kerk en het volk Israël*. Kampen, Kok, 1998.
- Sibley, Jim. ‘Was Ethnic Israel’s Mission Transferrable?’ Chapter submitted for inclusion in: Jim R. Sibley, Stanley Porter and Alan E. Kurschner, eds., *The Future Restoration of Israel: A Reply to Supersessionism*. Eugene, Oregon, Wipf and Stock, forthcoming. Published provisionally on <https://www.academia.edu/45664820/>
- Silverman, Reuven, Patrick Morrow and Daniel Langton. *Jews and Christians: Perspectives on Mission*. The Lambeth-Jewish Forum. Published by the Woolf Institute of Cambridge University, Cambridge, 2011.
- Soulen, R. Kendall. *The God of Israel and Christian Theology* (Fortress Press, 1996).
- Stern, David. *Messianic Jewish Manifesto*. Clarksville, Jewish New Testament Publications, 1988.
- Van de Poll, Evert W. *Israel, de Gemeente en het Verbond*. Sliedrecht, Merweboek, 1988.
- . *De messiaanse beweging en haar betekenis voor christenen*. Putten, Shalombooks, 2005.
- (sous dir.), *Mission intégrale. Vivre, annoncer et manifester l’Évangile, pour que le monde croie.... Charols, Excelsis, 2017*
- , Evert W. *Messianic Jews and their Holiday Practice: History, Analysis and Gentile Christian Interest* (Serie EDIS, n° 9). Frankfurt am Main, Peter Lang, 2016.
- Verkuyl, J. *Inleiding in de nieuwe zendingwetenschap*. Kampen, Kok, 1981. English version: *Contemporary Missiology: An Introduction*. Grand Rapids: William B. Eerdmans, 1978.
- Vlach, Michael J. ‘Various Forms of Replacement Theology.’ *The Masters Seminary Journal*, 20 (2009), p. 57–69.
- Wright, Christopher J. H. *The Mission of God: Unlocking the Bible’s Grand Narrative*. Downers Grove, IVP Academic, 2006. Franse editie: *La mission de Dieu. Fil conducteur du récit biblique*. Cléon d’Andran, Excelsis, 2006.
- , *The Five Marks of Mission: Making God’s mission ours* (M-Series). London, Micah Global, 2016.
- Wüthrich, Serge (direction). *Les relations entre chrétiens et juifs. Compendium de textes protestants*. Paris/Lyon, Fédération Protestante de France/Olivétan, 2022.
- Lambeth Forum / Patrick Morrow, Reuven Silverman and Professor Daniel Langton. *Jews and Christians: Perspectives on Mission*. Cambridge, Woolf Institute of Abrahamic Faiths, 2011.

Officiële verklaringen

- Kaapstad Verbintenis*. Verklaring aangenomen tijdens het derde Wereldcongres van het Lausanne Comité voor Wereld Evangelisatie, Kaapstad, 2010.
- Charta Oecumenica – Richtlijnen voor de groeiende samenwerking onder kerken in Europa*. Ondertekend door de voorzitters van de Konferentie van Europese Kerken (KEK) en de (RK) Raad van Europese Bishoppenconferenties, Straatsburg, 2001.
- Evangelii Gaudium*. Apostolische exhortatie van Paus Franciscus, Vaticaan, 2013.

God's Unfailing Word – Theological and Practical Perspectives on Christian–Jewish Relations. Faith and Order Commission of the Church of England. London, Church House Publishing, 2019.

Nostra Aetate – Verklaring over de relatie van de Kerk met niet-christelijke religies. Vaticaans Concilie II, 1965.

The Gifts and the Calling of God are Irrevocable. ('De gave en de roeping van God zijn onherroepelijk'), Pauselijke Raad voor de Bevordering van Christelijke Eenheid. Vaticaan, 10 December 2015.

Willowbank Declaration – The Christian Gospel and the Jewish people. Uitkomst van een consultative in 1989 gesponsord door de World Evangelical Alliance en met steun van het Lausanne Committee for World Evangelisation, maar nooit officieel aanvaard door deze twee organen.